

ایران در دوران معاصر

آشنایی با زکریای رازی

نویسنده: شمشاد امیری خراسانی
انتشار: ۳ اردیبهشت ۱۳۹۱ | ۵۰ دقیقه مطالعه

چکیده مقاله

محمد زکریای رازی پزشک، فیلسوف و شیمی‌دان ایرانی که آثار ماندگاری در زمینه پزشکی و شیمی و فلسفه نوشته است و به عنوان کاشف الكل و جوهر گوگرد (اسید سولفوریک) مشهور است. نام وی محمد و نام پدرش زکریا و کنیه‌اش ابوبکر است. به گفته ابوریحان بیرونی وی در شعبان سال ۲۵۱ هجری (۸۶۵ میلادی) در ری متولد شده و دوران کودکی و نوجوانی و جوانی‌اش در این شهر گذشت. چنین شهرت دارد که در جوانی عود می‌نواخته و گاهی شعر می‌سروده‌است. بعدها به کار زرگری مشغول شد و پس از آن به کیمیاگری روی آورد، وی در سنین بالا علم طب

محمد زکریای رازی

پزشک، فیلسوف و شیمی‌دان ایرانی که آثار ماندگاری در زمینه پزشکی و شیمی و فلسفه نوشته است و به عنوان کاشف الکل و جوهر گوگرد (اسید سولفوریک) مشهور است.

نام وی محمد و نام پدرش زکریا و کنیه‌اش ابوبکر است. به گفته ابوریحان بیرونی وی در شعبان سال ۲۵۱ هجری (۸۶۵ میلادی) در ری متولد شده و دوران کودکی و نوجوانی و جوانی‌اش در این شهر گذشت. چنین شهرت دارد که در جوانی عود می‌نواخته و گاهی شعر می‌سروده‌است. بعدها به کار زرگری مشغول شد و پس از آن به کیمیاگری روی آورد، وی در سنین بالا علم طب را آموخت. بیرونی معتقد است او در ابتدا به کیمیا اشتغال داشته و پس از آن‌که در این راه چشمش در اثر کار زیاد با مواد تند و تیزبو آسیب دید، برای درمان چشم به پزشکی روی آورد.

رازی برای آموختن علم به بغداد سفر کرد و مدتی نامعلوم در آن‌جا اقامت گزید و به تحصیل علم پرداخت و سپس ریاست بیمارستان معتضدی را برعهده گرفت. پس از مرگ معتضد خلیفه عباسی به ری بازگشت و عهده‌دار ریاست بیمارستان ری شد و تا پایان عمر در این شهر به درمان بیماران مشغول بود. رازی در آخر عمرش نابینا شد، درباره علت نابینا شدن او روایت‌های مختلفی وجود دارد، بیرونی سبب کوری رازی را کار مداوم با مواد شیمیایی چون بخار جیوه می‌داند.

اخلاق و اعمال زکریای رازی:

رازی مردی خوش‌خو و در تحصیل کوشا بود. وی به بیماران توجه خاصی داشت و تا زمان تشخیص بیماری دست از آن‌ها برنمی‌داشت و نسبت به فقرا و بینوایان بسیار رئوف بود. رازی برخلاف بسیاری از پزشکان که بیشتر مایل به درمان پادشاهان و امراء و بزرگان بودند، با مردم عادی بیشتر سروکار داشته‌است.

رازی طبیبی حاذق و پزشکی عالی‌قدر بود و در زمان خود شهرت به‌سزایی داشت. رازی از زمرهٔ پزشکانی است که بعضی از عقاید وی در درمان طب امروزی نیز به‌کار می‌رود، مخصوصاً در درمان بیماران با مایعات و غذا. پزشکان و محققین از کتاب‌ها و رسالات رازی در سده‌های متمادی بهره برده‌اند. ابن‌سینا رازی را در طب بسیار عالی‌مقام می‌داند و می‌توان گفت برای تالیف قانون از حاوی رازی استفاده فراوان کرده‌است.

رازی اولین کسی است که تشخیص تفکیکی بین آبله و سرخک را بیان داشته‌است.

رازی اسراف در دارو را بسیار مضر می‌داند، وی معتقد بوده‌است تا ممکن است مداوا با غذا و در غیر این‌صورت با داروی منفرد و ساده و گرنه با داروی مرکب به عمل آید. رازی می‌گوید: «هرگاه طبیب موفق شود بیماری‌ها را با غذا درمان کند، به سعادت رسیده‌است» وی بسیاری از داروها را روی حیوانات امتحان کرده و اثرات آن‌ها را ثبت و تشریح کرده‌است و سپس برای بیماران تجویز می‌کرده‌است.

رازی تحصیل شیمی را قبل از پزشکی شروع کرده‌است و در آن آثاری چشم‌گیر از خود برجا گذاشته‌است. او نخستین کسی بود که اجسام را به سه گروه جمادی، نباتی و حیوانی تقسیم کرد. وی پایه‌گذار شیمی نوین است، با وجود آن‌که کیمیاگری را باور دارد. «هر چند که بعضی از کیمیاگران معاصر در ایران نوعی از تبدیل ناقص فلزات را به طلا «تبدل رازی» می‌نامند. ولی چون رازی از دیدگاه مراحل بعدی علم در نظر گرفته شود، باید او را یکی از بنیانگذاران علم شیمی بدانیم.» در کتاب «سرالاسرار» او می‌خوانیم که مواد را به دو دسته فلز و شبه فلز (به گفته او جسد و روح) تقسیم می‌کند و اگر در این زمینه اشتباهاتی می‌کند، چندان گریزی از آن ندارد. برای نمونه جیوه را شبه فلز می‌خواند در صورتی که فلز بودن جیوه اکنون آشکار است.

کشف‌های بسیار به رازی نسبت داده شده از جمله:

- رازی کاشف الکال است.

- از تأثیر محیط قلیایی بر کانه پیلیت، اسید سولفوریک فراهم کرد و با داشتن اسید سولفوریک بدست آوردن دیگر اسیدها آسان بود

- از تأثیر آب‌آهک بر نوشادور (کلرید آمونیوم)، اسید کلریدریک بدست آورد.

- با اثر دادن سرکه با مس، استات مس یا زنگار تهیه کرد که با آن‌ها را زخم را شستشو می‌دادند

- از سوزاندن زرنیک، اکسید آرسنیک یا مرگ موش فراهم کرد

- برای نخستین بار از نارنج اسید سیتریک تهیه کرد.

- او نخستین پزشکی است که داروهای سمی آلکالوئیدی ساخت و از آنها برای درمان بیمارانش بهره گرفت.

فلسفه:

رازی از تفکرات فلسفی رایج عصر خود که فلسفه ارسطویی- افلاطونی بود، پیروی نمی‌کرد و عقاید خاص خود را داشت که در نتیجه مورد بدگویی اهل فلسفه هم‌عصر و پس از خود قرار گرفت. هم‌چنین عقایدی که درباره ادیان ابراز داشت سبب شد موجب تکفیر اهل مذهب واقع شود و از این‌رو بیشتر آثار وی در این زمینه از بین رفته‌است. رازی را می‌توان برجسته‌ترین چهره خردگرایی و تجربه‌گرایی در فرهنگ ایرانی و اسلامی نامید. وی در فلسفه به سقراط و افلاطون متمایل بود و تأثیراتی از افکار هندی و مانوی در فلسفه وی به چشم می‌خورد. با این وجود هرگز تسلیم افکار مشاهیر نمی‌شد.

آثار رازی:

الحاوی • الکناش المنصوری • المرشد • من لایحضره الطبیب • کتاب الجدری و الحصبه • دفع مضار الاغذیه • الابدال و سایر

گفتارهای رازی:

- «اگر همه می‌توانستند از استعدادهای خود درست بهره بگیرند، دنیا همان بهشت موعود می‌شد که همه می‌خواهند.»

- «ادیان و مذاهب علت اساسی جنگ‌ها و مخالفت با اندیشه‌های فلسفی و تحقیقات علمی هستند. کتاب‌هایی که بنام مقدس آسمانی معروف‌اند، کتب خالی از ارزش و اعتباراند و آثار کسانی از قدما مانند افلاطون و ارسطو و سقراط خدمت مهم‌تر و مفیدتری به بشر کرده‌است.»

- «تجربه بهتر از علم طب است.»

به پاس زحمات فراوان رازی در امر داروسازی روز پنجم شهریورماه (۲۷ اوت)، روز بزرگداشت زکریای رازی شیمی‌دان بزرگ ایرانی و روز داروسازی نام‌گذاری شده است.

برای دانلود کتاب زکریای رازی بر روی لینک زیر کلیک کنید

ارجاع به این مقاله

شمشاد امیری خراسانی، «آشنایی با زکریای رازی»، پارسیان دژ، ۱۳۹۱.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

<https://www.parsiandej.ir/articles/1064/pdf/آشنایی-با-زکریای-رازی.pdf>

آخرین ویرایش مقاله: ۱۲ مرداد ۱۴۰۵